

O lexikálnej stránke slovenských nárečí na Zakarpatskej Ukrajine

Štefan Lipták (Bratislava)

1. V rámci výskumných sond do slovenských nárečí v súčasnom Zakarpatsku na Ukrajine sme mali možnosť získať aj prvé poznatky o ich lexikálnej stránke. Hoci sa všetok zozbieraný materiál začne postupne lexikologicky a lexikograficky študovať a spracúvať, predsa už aj predbežné výsledky a pozorovania nám môžu priblížiť obraz o slovnom bohatstve týchto nárečí.

Hneď na úvod treba poznamenať, že sme sa opierali o informácie tých istých informátorov, ktorí sa podrobili výskumu explorátorov, keď išlo o oblasť hláskoslovnia a tvaroslovnia. V podstate to boli informátori najstaršej generácie tu žijúcich Slovákov. Aby sme zachytili aj proces istých zmien v slovnej zásobe, všimli sme si aj stav slovnej zásoby u príslušníkov staršej, strednej a najmladšej generácie.

2. Vo všeobecnosti tu existuje taký stav, že pôvodná slovenská slovná zásoba nositeľov nárečia z pôvodnej vlasti sa v podstate zachovala a udržala. Len isté prvky z jej okraja – v závislosti od jazykového okolia, od životných podmienok nositeľov nárečia a ich začlenenia do pracovnej činnosti – sa z nej postupne vytrácali. Kde v minulosti existovalo napríklad susedstvo lokalít s kompaktným slovenským jazykovým územím (máme tu na mysli niektoré lokality pozdĺž súčasnej slovensko-ukrajinskej štátnej hranice, predstavujúce vlastne presah našich užských nárečí), tam sa aj zachoval pôvodný stav a uplatňovanie slovnej zásoby v užšom spoločenskom styku takpovediac v plnom rozsahu. Geograficky vzdialenejšie lokality a navyše ešte aj roztrúsené, nemajúce teda oporu v udržiavaní aspoň sporadických kontaktov s materským slovenským jazykovým územím, boli už vystavené nepriaznivejším podmienkam, čo sa nemohlo neodraziť na obraze ich slovnej zásoby. V nich sa postupne mohol upevňovať a až napokon prevládol slovensko-ukrajinský bilingvizmus. V južnejšie položených lokalitách obývaných slovenskou národnostnou menšinou, kde je aj bezprostredný kontakt s maďarskou národnostnou menšinou, prevládol slovensko-ukrajinsko-maďarský trilingvizmus.

Tomu napomáhala už nielen samotné zmiešané okolité jazykové prostredie, ale aj používanie ukrajinského alebo maďarského jazyka vo sférach kultúrno-spoločenského života.

Počas výskumu v teréne bolo zaujímavé sledovať, ako naši informátori sami spontánne upozorňovali na použitie dvoch i troch jazykovo (nárečovo) rozdielnych pomenovaní tej istej reálie. Všetky používajú v závislosti od účastníka rozhovoru alebo adresáta. Miera či rozsah takto používaných pomenovaní úzko súvisí aj s príslušnosťou k istej vekovej skupine. Vyššiu mieru sme pozorovali u najstaršej generácie, nižšiu zase u príslušníkov strednej generácie. U mladšej generácie sa už takáto pestrá variabilnosť používania slovných pomenovaní neprejavuje.

Na dodnes dobre zachovaný stav slovenskej slovnej zásoby na Zakarpatskej Ukrajine či už v jej nárečovom znení zemplínskom, užskom, spišskom, šarišskom, abovskom alebo gemerskom malo nepochybne vplyv silné národné povedomie, vytváranie pevných rodinných zväzkov, v nich život v kresťanskom duchu, ako aj stále udržovanie tradičných slovenských zvykov a obyčajov. Len kde tento pevný základ bol naštrbený alebo celkom absentoval, tam sa vývin mohol uberať až k strate identity.

3. Medzi základné a súčasne aj najstabilnejšie prvky slovnej zásoby slovenských nárečí na Zakarpatskej Ukrajine zaraďujeme:

a/ výrazy z okruhu pomenovania prírody a prírodných javov, napr.: *žem Huta** (*žem* TRem); *ňebo Zab*; *hvezda Zab* (*hvizda* St, Ser, z *'vizda* RHu); *slunko St*; *mešac TRem*; *hviľa TRem* (*xviľa* St); *dišč Dom*; *šňix Zab*; *vitor Huta*; *rovina Zab*; *jeseň Lys*; *zima Lys* (*žima* TRem);

b/ výrazy z okruhu rastlinstva, plodín a podobne, napr.: *pľučník TRem*, *šafreňik Dov*; *olejander Dov*; *lelija RHuta*; *orex Dom, Dov*; *breza Dov*; *verba Zab*; *smerek Dov*; *hruška TRem*; *buk Dov*; *čerešňa TRem*; *česnok Dom*; *cebul'a RHuta*; *oves Dom*; *hrib St*; *popinka St*; *duboučak St* „dubák“ – druh huby;

c/ výrazy z okruhu pomenovania zvierat a živočíšstva vôbec, napr.: *krava St*; *koza St*; *zajac St* – zajačí samec; *zajačixa Zab* – zajačia samica; *kuň St*; *muxa Dom* (*muha* TRem); *bl'icha St* (*blexa* Dom); *cap St*; *baran St*; *vol Ant*; *kocur Zab, St* (*kocor Huta*); *kurka RHuta* – *sliepka*; *kurčatko RHuta*; *kačatko RHuta*; *mežvec Dov*; *pes Zab*; *mačka St* (*maška Huta*); *holub Zab*; *gunar st.* generácia / *husak ml.* generácia Zab; *šviňa Ant* (*praše Dov*); *bocan Zab*; *straka Zab*; *sova Zab*; *txur Zab*; *datel' Zab* (*harakal' Huta*); *lastouka Zab*; *vrana Zab*;

d/ výrazy z okruhu pomenovania rodinného, fyzického a psychického života človeka, napr.: *ocec VBe*; *mac* i *macer Zab*; *šestra Zab*; *brat Zab*;

cetka i *nejna* Ant; *3edo* Zab; *familija* TRem; *svaška* Ser; *druška* Ser; *poškrobok* Ant, *lingar* Ser / *vaľux* Ser; *drimľux* Ser – spachtoš; *parad'oš* Ser – parádnik; *parobok* Huta, St; *xrominda* Ser – chromý človek; *slutak* Ser – nevládny na ruku; *blazen* Dom; *pijanica* Ser – korheľka žena;

e/ výrazy z okruhu bývania, odievania a jedál, napr.: *xizša* Dom (*hiža* TRem); *pujď* Zab, TRem; *xľiv* Zab (*hľiv* Dov); *prikľet* Dov; *veranda* Dov; *dvur* Zab; *čapka* St (*šapka* Huta); *kabat* i *gerok* Huta; *košul'a* Huta; *guňa* TRem – huňa; *xusta* Ant; *hustečka* Dov; *ručňik* Ant; *pantľika* Ant; *pol'iuuka* St; *xlib* St (*hľeb* TRem); *paľenka* St *vino* Ser; *pivo* Ser; *jedlo* TRem; *haluški* TRem a pod.

f/ výrazy z okruhu zmyslových prejavov človeka a jeho pocitov, napr.: *cerpec* TRem; *postarec* Zab; *drimac* Dom; *pametac* TRem; *spočinuc* TRem; *šeptac* Zab; *čuc* TRem – počuť;

g/ výrazy z okruhu poľnohospodárskej a remeselníckej výroby, napr.: *plux* Ser; *obruč* Ser; *hrabľe* Ant, Dov; *ertouka* Ser – druh motyky; *sersana* TRem i *sersama* Ant – náradie; *pilka* TRem; *svider* TRem; *dlatko* TRem; *dro-tar* i *platar* TRem; *oblačar* TRem – sklenár; *plankač* TRem – kladivo; *balta* Ant – tesárska sekera a i.

Bohatosť slovnej zásoby a jej uplatňovanie v živej reči tunajšej slovenskej menšiny sa prejavuje najmä v pestrosti frazeologických spojení, prirovnaní, povrávok a v ustálených spojeniach. Na ilustráciu uvedieme aspoň niekoľko, napr.: *mudri jak Salamon* Ser – veľmi múdry; *xitri jak liška* Ser – veľmi prefikovaný; *suxa* /napr. žena/ *jak tička* St – veľmi chudá; *tlusti jag bočka* Ser – veľmi tučný, tlstý; *visoki jak topoľa* i *visoki jag verba* Ser – veľmi vysoký; *smerszi jak d'uk* TRem – veľmi smrdí i *smerszi jak txur* TRem – veľmi smrdí; *meki jak špon-gija* TRem – veľmi mäkký; *ma3 jazig jak prajňik* Ser – veľký, podobný praniu používanému pri praní kobercov; *patri jak cele na novu kapuru* St, TRem – o zamyslenom a prečudovane hľadiacom človekovi; *beha3 jak tota sobaka* Ser – povie sa o nemravne žijúcej žene, dievčati; *vzal nohi na pleci* TRem – zutekal ozlomkrky; *mala hrutka sami sir* TRem – povie sa o dobrom človeku; *mac da-co za pejc palce a šestu dlaň* TRem – mať niečo z krádeže; *še meňi jak ta rosa na želenej travi* Dov – o stále sa meniacom, premenlivom a i.

Zaiste medzi zaujímavé prvky slovnej zásoby Slovákov hlásiacich sa k svojej národnosti na Zakarpatskej Ukrajine patria tie, ktoré už súvisia s prostredím, do ktorého sa pred mnohými desaťročiami dostali. Najpozoruhodnejšie z nich sú napríklad tieto: *muj človek* Ser – manžel (*moj muž* TRem); *naležac* TRem – patriť, prináležať; *prepadnuc* i *propadnuc*, napr. *to se šicko prepadlo, propadlo* TRem – zaniknúť; *davac zakaz* TRem objednávať; *sujecic še*

Dov – trápiť sa; *monax* Zab – mních; *monaška* Zab – mniška; *postrojic*, napr. *mi se tu postrojili* Dom – vybudovať, zbudovať, postaviť; *koloľulka* Dom – habarka; *horňatko* Dom – hrnček (tu aj inde tiež *finža* Ser); *zavivanka* Dom – čepčenie na svadbe; *ňedujdavoyj* Huta – nechápavý, hlúpy, trafený; *zaňimac se* Ant – zaoberať sa niečím; *rukovoctvo* Ant, napr. *pod mojím rukovoctvom* – vedenie, pod vedením; *čortáčka* Dov – zlá žena, čertica; *moločarňa* Dov – mliekareň; *bur'a* Dov – smršť, búrka; *kolxoz* Ant – poľnohospodárske družstvo; *ploščatka* Dov – vyvýšenina pozdĺž múru domu, nad ktorú presahuje strecha.

Mnohé zo slov a výrazov tu zaznamenaných a aktívne používaných sú veľmi dobre známe a podobne používané na našom území abovských, zemplínskych či užských nárečí, napr.: *hutoric* TRem-hovoriť; *bandurki* Dom – zemiaky; *mladica* Zab – mladucha; *xudoba* Ant – rožný statok; *kopilec* i *kopilak* TRem – nemanželské dieťa; *dumac* TRem – myslieť; *vidumňik* TRem – kto vymýšľa, výmyselník; *vibudnuc* TRem – vydržať; *toptac kapustu* Dom – tlačiť kapustu do suda; *kazac* Dom – hovoriť a i.

Na výsledok kontaktov s maďarčinou poukazujú slová ako: *aršov* Ser, Ant – rýľ; *aršovac* Ser, Ant – rýľovať; *bizolno* TRem – isto, naisto; *kerta* TRem – záhrada; *pleban* TRem (popri *farar* TRem); *kiflik* TRem – rožok; *kočařina* TRem – huspenina; *hordov* Ant i *bočka* Zab – sud; *birov* Zab – starosta; *fejsa* Ant – sekera (*rubáčka* Ant); *čengev* Ant – zvonček a i.

Z bežnejších výrazov českého (súvislosť s existenciou 1. ČSR) alebo nemeckého pôvodu (najmä z okruhu remeselníckej terminológie) je ich tu už pomenej, napr.: české *prapor* TRem (popri *zastava*); *žizek* Dom – rezeň; *zboži* Ant – tovar; *pak* Dom aj inde – potom; *lacino* TRem – lacno (vsl. *tuňo*); nemecké *bloder* Dov – rúra na sporáku; *rut* Dov – oje na voze; *drajfus* Dov – trojnožka u obuvníka; *štalazňa* Dov – kuchynský kredenc; *hamra* Ant – fabrika a i.

4. Za zmienku stojí otázka možného vplyvu spisovnej slovenčiny na slovnú zásobu nositeľov slovenských nárečí na Zakarpatskej Ukrajine. Možno konštatovať, že doteraz sa tento vplyv výraznejšie nemohol prejaviť. V minulosti existoval iba krátky čas, ale v súčasnosti vďaka rozšíreným a stále sa prehlbujúcim kultúrno-spoločenským kontaktom na slovensko-ukrajinskom pomedzí a vďaka rozširovaniu možnosti uplatňovania slovenčiny v spoločenskom styku (vyučovanie na základnej škole, slovenské relácie v zakarpatskej televízii a rozhlase, vznik katedry slovenskej filológie na Užhorodskej štátnej univerzite) tento vplyv bude zaiste silnieť. Nepochybne k tomu prispievajú aj aktivity miestnych odborov Maticy slovenskej a moderné trendy v rozvíjaní kultúrneho a náboženského života. Ľudová reč Slovákov z aspektu jej slovného

fondu a pretrvávania je však pevným základom, na ktorom možno budovať a rozvíjať aj ich život v ďalšom období. Slovenská dialektológia a porovnávacía jazykovedná slavistika z ukrajinskej strany chcú byť pri tom.

*Ant – Antonivka, Dom – Domanynoci, Dov – Dovhe, Huta – Kamianycka Huta, Lys – Lysyčeve, RHuta – Rodnykova Huta, Ser – Seredne, St – Storožnycia, TRem – Turji Remety, VBe – Velykyj Bereznyj, Zab – Zabrid'

Literatúra

BARTKO, L.: Abovské a spišské nárečia. – In: *Studia Academica Slovaca*. 26. Prednášky XXXIII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Bratislava 1997, s. 198-205.

BUFFA, F.: K charakteristike východoslovenských nárečí. – In: *Nové obzory*. 9. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo 1967, s. 263-278.

LIPTÁK, Š.: Lexika zemplínskych a užských nárečí vo svetle vzťahov k iným nárečiam a cudzím jazykom. In: *Nové obzory*. 22. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo 1980, s. 179-184.

LIPTÁK, Š.: Zo slovensko-maďarských jazykových vzťahov (podľa lexikálneho materiálu zo zemplínskych a užských nárečí.). *Jazykovedné štúdie*. 21. Dialektológia. Bratislava 1987, s. 106-111.

LIPTÁK, Š.: Užskie dialekty v aspekte mežjazykových otnošenij. In: *Issledovanija po slavjanskoj dialektologii*. 5. Otvetstvenyj redaktor G. P. Klepikova. Institut slavjanovedenija RAN. Moskva 1998, s. 346-354.

Ukážky nárečových textov

Antonivka

O dedine a jej obyvateľoch. - *Naž valal - mi hutorime Antalouce - je taki ... tristošezješať čísla mame, to je tišizdvastošizemzešad opčanox. Ž njih rimokatolíkok Slovakož je šezješať rožin a co hutora po slovenski, ta je više dvasto.*

Luze ľesorubi, bo mame ľesi, tak su ľesorubi. To je hlauna u nas profesija - po drevu. Poľa mame malo, aľe i na poľu pracuju (!), drža (!) xudobu, roľníctvom se zaňimaju. Něktore (!) xosa do Užhorodu do praci (!). Mame tu drevoobrobnu fabriku, taku ňevelku. Mame tu i sanatoriju, co oťpočivaju luze - tu hňed jak prizece do valala, ta hňet tam. Je tu i jeden cex, co ženi šiju kedi co treba - taški, košule... Tam pracuje (!) peješať ľuzi. Opxodi - sklěpi - mame take... Každodenne zboži (!) tam predavaju. Xľib nam privoža is Sereďňoho. Tam su pekarňe; xarita tam pri koscele, otud (!) nam dvaraz do tižňa privažaju a mi tu rozzeľujeme.

(Informátor: Emil Kuberka, narodený v roku 1926; 16. septembra 1996 nahrali L. Bartko, N. Dzendzelivska a Š. Lipták, prepísal Ladislav Bartko.)

Dovhe

O svojej obci. - *Ta dauno bula na jennim koncu xiža, na druhim koncu paru xiže, no ta jenko išlo do druhého, ta kaza li, no, jake to dluhe selo, že ňemož dojs do xiži. No a potom maj še postrojilo veľo xižox, to tak nazvali s teho, že to je Dolha.*

Slovakox tu teras uš malo. Naša ulica bula Čapajeva, do teho roku. A teras už vibrali druhého holovu, precedateľa tej radi, ta on našu ulicu nazval Slovacu. Teras uš poumírali starše a molodoš, to šicko še uš pomišalo. Mi uš take stare, pres šezješať. zeci naše su uš take: ona Slovačka, hlop Ruski - Rusnak, ta kažeme, bo Ruski, to prijězži, a Rusnak ten, čo tu biva...

Slovaki tu še takoj rozili. I moja mama i tato. Oňi hozili za hraňice, na Čehoh buli. Tu luze najvecej uhľe paliľi. Gazdovaľi, kravi trimali, koňe, ta s koňmi potim išli do lesa, drevo vezľi - tu, ze še uhľe paliľi - panom.

(Informátorka: Lucija Trikurová, narodená v roku 1935; 17. septembra 1996 nahrali L. Bartko, N. Dzendzelivska a Š. Lipták, prepísal Ladislav Bartko.)

K a m i a n y c k a H u t a (miestna časť Seredňa Huta)

Zo spomienok. - *Malam zeseď roki - abo jedenac? -, jag naše Hufaňe vošli šitki f Česoslovakiju. To, co v d'ectve bolo, to pametam za každoho Hut'ana. Oňi sa smejud, že oňi toto zabol'i, že jag ja pametam. Ta ja pametam, bo ja tu zostala. Naše Hut'ane odišli. Tu na Huce, bolo sto čisel a zostalo peť xiz iz luźmi. Taka Huta zostala, že nijaka. Na Suxej Huce zostalo šesnac xiz a tu lem peť. A šče u naz bola Skľena Huta - tam ničto nezostal, vošli fšetki (!) luze. No a teras tu mame s calej Verxovini tix Rusnakox.*

Ocez robil tu na Huce, poki šče žil, xozil do lesa, drevo rezali. Inakšej roboti ňebolo. A uže f štereceďvoscim roku načal se kalxos, ocez išol do kalxoza, karmil vole - taku mal robotu. No a ja robila na polu iz ženami, kopala, žňiva bolo veľo. Učilam se od maleňka. Iz d'ectva ňeznalam nič dobroho, lem robotu. Vece zeci ňebolo, mama xora bola, ležala ... Ta tak. Ked jem mala osemnaz roki, odalam se, muš prišol, malo bolo lekše. Robime i doteras. Xudoba je - krumpľe sazit' ... A teraz vikopujeme. Fšetko (!) treba robiť - belit', posazit', pokopat' ...

(Informátorka: Marija Krajňanska, narodená v roku 1936; 20. septembra 1996 nahrali L. Bartko, N. Dzendzelivska a Š. Lipták, prepísal Ladislav Bartko.)

K l e n o v e c

Zo spomienok. - *To bulo v júli, žito bulo. Mi z bratom zmo viorovali, vikopali dookola kostola, žebi to bolo rouno. No a žito zmo tam zasjali. Ja som xodila zvoňit' - aj na ňedeľu, aj f sobotu vešer, fšel'ijak som xodila zvoňit'. Ras f sobotu poobeđe som išla, višla som na turňu, zašala som zvoňit'. A tag mi daako - to ňezabudňem - (... len ednim zvonom som zvoňila, bo edon bul puknuti a edon zveľi Mađari, kod bula vojna, ta len ednim som zvoňila, tod zvon je teras tu), vjeťe, ja som zvoňila a tod zvon mi fše stal. Tod zvon mi tag smutňe zvoňil, bo ja som ho ňevladala t'jahat' (fše som zvoňila, ňježe prvi ras som zvoňila). Ta uš som ho ňevladala a fše len som t'jahala. Tak som dlho zvoňila a ak som dozvoňila, ta (fše som mala taku zvišku - privišku po kuenouski -, že som sa ponat'ahovala tag na oblok a pozerala doľe, ši tam daktó ňje je) som sa ponat'ahovala na oblok - ňjed ňikoho. Pekňe som zišla s turňi (a fše som za sebou dvere zamkla, ak som šla na turňu zvoňit') a uš takto stojim a uš trimem kľuž, že skruťim - akože zamkňem - a idem von. Ale ja som už ňestihla s kľušom skruťit' - takto som ho ešče mala v ruke -, koť takto zozadu on prišol, tuto mi xit-*

nul ruku - ja som ho ňevideľa, bo som bula takto na dvere -, skrutnul mi ruku, toto mi viskošilo bulo. A ja som tag, ag bi som potrpľa šitka. Ňerouzumela som, že šo sa stalo.

(Informátorka: Mária Klajnová, narodená v roku 1930; 20. mája 1997 nahrali L. Bartko, N. Dzendzelivska a Š. Lipták, prepísal Ladislav Bartko.)

K o ľ č i n e

O dedine a práci jej obyvateľov. - *Hutori se, že pret tristo rokami tu prišli Ňemci, Maďari aj Slovaki. Ňemci prišli zo Štosa (pri Košicoh). Taka mišařina to bula - še nem Maďar, še nem Tout, ňiš ki, babam, az ajtoy - i Slovag i Maďar, mila moja, otvor mi zvere. Slovaki - tu na Višňim koncu - šicko buli rimokatolíki, potim se pomišali.*

Fridešov, to bul grofski valal. Bula tu kopačkarňa, moj ocec takoj tam bul veduci (!). Robili tam kopački, aršovi. To taka hamra bula. No a tu dolu bula železarňa, zlevarňa. To fridešovska železarňa volali. Ta luze najvece lem u fabrikoh robili. A ko mal zem, ta gazdoval, hejže. I mi sme gazdovali. Ňebulo podlo. Roboti bulo dosta. Hlopi robili u fabriki. Teraz ňed roboti, ňed ňičoho.

Ešče za Česko-Slovenska mali sme tu slovensku školu. Do českej školi mi pag hozili do Čiňadřjova, tam bula meščanka. Tam som hozila do meščanki. Na to prišli Maďari, ta to se zmeňilo. Pak prišli Ruske, vojna.

(Informátorky: Helena Verbovská, narodená v roku 1916, a Veronika Maštalerová, narodená v roku 1926; 20. mája 1997 nahrali L. Bartko, N. Dzendzelivska a Š. Lipták, prepísal Ladislav Bartko.)

L y s y č e v e

O práci v hámri. - *Privažali železo sem (!), uhle luže pařili u lese, bo treba bulo železo pozohrevac. Železo se hrela i pod hamru. Tam kuski se rubali, motiki se robili - po štiracec, po tricecpejz motikox treba na zeň zrobitz bulo. Čeres karčmu iz voda na raštubňu dolu a golesa su take veľike jag v mliňe. Voda pada na luti (!) a golesa se obracaju. Klepač pod ňima bije na motiku a roširuje ju. Fajno zrobilo se to. Po tri zmini se robili. Rano u dva hozin se stavalo, do osem hozin jenna a do dvo hozin druha a o dvo hozin treca do večera robi zmina. A štiri klepače buli. Dvanac roki zme robili. Okuľaroh na oči ňebulo aňi rukavicoh na rukoh ňebulo!*

(Informátor: Karol Zavacký, narodený v roku 1931; 18. septembra 1996 nahrali L. Bartko, N. Dzendzelivska a Š. Lipták, prepísal Ladislav Bartko.)

S e r e d n e

O jedlách. - Na Kračun, to Vjanoce, buľi take jedla... Može i u vas še tak vola - bobalki, bobalki z makom, bobalki z orexami, bobalki s širom, sušene sľiuki (varene), riba. Same posne jedla. A hribi -, to na Svati večar. A najvecej použiena kapusta, to holupki še volali. To še robi riža z mesom, zomľetim, a zaľiva še šmetankou. Šmetanki bulo, bo Sereďne bul veľki gazdouski valal. Mi tu mali jarmarki každy tizzeň, veľo opxodox žme mali - sklěpi še volali -, štiri-pejc me sarňi dme mali. Luze mali veľo kravi, mľika bulo, ta še varila zameška. Zameška, to je s tengeričanej muki. To najlepše bulo i najskorše. I krompľe - krompľe nasuxo, krompľe zapravene z mľikom, zo šmetankou. Toto še varilo. A pasuľa. Pasuľa, to same hľayne može, co u každej rozini je i do něšňoho dňa. A po pjaikam-stredam, to mušela buc pasuľa - pasuľa is kapustou, naslatko (to iz mľikom, abo ľem iz mľikom zapravena) a je pasuľa u posce, zapražovana. To ľem še robila taka mala zapraška, na olaju, malo-malo mučki, cibulka jedna. To še zaľivalo a dodavali še do toho lečki, na koc-ki narezane cesto. S kismutoho cesta še robili kruceňiki - z makom, s širom, knedľi, take na pari, pečene i varene buxti. Iz makom še posipalo, s cukrom, zeci povipivali po finši mľika a išli še bavie abo kupac še.

(Informátorka: Katarína Berecová, narodená v roku 1936; 30. mája 1996 nahrali L. Bartko, N. Dzendzelivska a Š. Lipták, prepisal Ladislav Bartko.)

S t o r o ž n y c i a

O svojej rodine. - Moja mac oti iz Jovra-Darma. Pretim majže cali valal bul slovenski. Buli i paru Maďare, něveľo. A tag u valaľe mi hutoreľi po slovenski - tim jazikom, co ja z vami teraz hutorim. Ocec prišol iz Lučok, Mixelouskoho okresu. Tedi to, dumam, bul Sobranski okres, kec pametam dobre. Mac še volala Tout Marija. Von jak prišol tu, ta voňi še požeňili. Ocez bul starši, bo ocec še narozel tišizošemsto-šejzešazevjatoho a mac še narozela tišizošemstoošemzešatrecoho roku. No poza toho užek buli žme veľo zeci - šejz zeci žme buli. A šicke žijuki. Mali žme veľku starojsc. Ale ocec xozel do Ameriki i zarabľal peňeži. Štiri raz bul u Ameriki. I tu mac nakupela žemi. Šizem hektari žemi kupela za toti peňeži, co ocez zarabľal. Štiri raz bul doma i nazad išou (!). Žili žme tag jag druhi hospodarski luze, kotri robeli na žemi. Šicki žme robeli, ale žili žme dobre. To jak čľevек spomňe, kez uže spomina toti časi a tami časi, to predobre nam bulo. Mali žme šickoho dojs, šickoho žme mali dojs.

(Informátorka: Marhareta Kuzmová, narodená v roku 1926; 28. mája 1996 nahrali L. Bartko, N. Dzendzelivska a Š. Lipták, zapisal Ladislav Bartko.)

Turjiremetry

O dedine a osobné spomienky. - Naše pretki tu prišli u tišizoosemstodvacec šestim roku zo Slovenska. Žeci jix tu se rozili. Oňi robili u lesox, robili rizňe. Drevo spuščali, no a toto drevo se vozilo do Perečina, do Baklinki (to bula fabrika Baklinka). Tag hutorel moj ocec. Ocez moj rozeni tišizoosemstošezemzešat pjatim roku, ja u zevetnactim roku. Mame tu i kroniku. Ja šic-kih mena tam popisal - čo robili na rizňi (drevo rizňovali), čo uhľe paňili.

Za peršej republiky tu bula česka škola - učitele buli česke - a ruska škola, taka potkarpacka, ňe ukrajinska. No a f Perečiče bula meščanka, tagže zme xozili šicke Slovaki do Perečina do meščanki. Tri roki som xozil do meščanki za Čexox. A potom ešči bula f Perečiče pokračovaci škola, tak se nazivala. Taka bula jag učňouska škola. Potom Čexi odejšli, prišli Maďare, zabrali do vojska. Tag mi bul na tri roki u vojakox, v Budapešce. Ja tri roki vislužil, potom som prišol domu, som se ožeňil. Šez mešace zme požili do-vjedna, ta zabrali nazad Maďare. Potom som prišol ešči raz a som doma. Naše Slovaki optovali staži - mama, rodiče, braci, sestri, šicke optovali. Oňi buli doma a ja tu ňebul, ta žena čekala a jak som se vracil, tedi už ňemož bulo optovac.

(Informátor: Anton Šlosar, narodený v roku 1919; Dňa 31. mája 1996 nahrali L. Bartko, N. Dzendzelivsk a Š. Lipták, prepisal Ladislav Bartko.)

Poznámka

¹ Na zachytenie javov vznikajúcich v súvislých prehovoroch používame tu ešte tieto znaky: _ = znak označujúci splyvavú, resp. zjednodušenú výslovnosť hlások na hranici slov (); na zachytenie neznelého páru zadopodnebnej nezneléj spoluhlásky *x* (*ch*) nepoužívame tzv. gamu (γ), ale písmeno znelého konsonantu *h*; ak prízvuk v troj- a viacslabičných slovách nie je na penultime (na druhej slabike od konca v troj- a viacslabičných slovách), označujeme ho tučným písmom samohlásky v prízvučnej slabike; svoju pochybnosť o správnosti zachyteného javu signalizujeme výkričníkom v zátvorke (!).